PALOZNAK község

Településképi Arculati Kézikönyv

Készítette: Paloznak Község Önkormányzatának megbízásából 2017-ben

a BALATON-TÁJ ÉPÍTÉSZ IRODA KFT. – BALATONFÜRED

munkatársak: Bogdán László okleveles építész - önkormányzati főépítész szakmérnök
fotó: Bogdán László, Trázsi Erika
szerkesztés: Bogdán László, Trázsi Erika

A címer magyarázata:

Paloznak község címere függőleges és vízszintes felezéssel négy egyenlő mezőre osztott, alul csúcsos ívelt vonalakkal határolt címerpajzs. A heraldikai jobb felső kék mezőben szürkés lábazatú és sötétbarna tetejű fehér harangtorony - a református harangláb - található, a heraldikai jobb alsó zöld mezőben aranyokker szőlőfürt a szőlészet meghatározó jelentőségére utal, a heraldikai bal felső fehér mezőben három zöld stilizált hegy a Kishegyet, a Nagyhegyet, illetve a Csákányhegyet jelképezi, a heraldikai bal alsó fehér mezőben fehér tarajú kék stilizált hullámok a Balaton közelségét jelzik.

TARTALOMJEGYZÉK:

1. Bevezetés 4.
2. A település bemutatása, rövid településtörténet 5.
   2.1 Általános településkép, településkarakter (telekszerkezet, telekhasználat) 10.
3. Örökségünk, a településképi szempontból meghatározó építészeti, műemléki, táji és természeti értékek, településképi jellemzők 13.
   3.1 Építészeti értékek 13.
   3.2 Természeti, táji értékek 21.
4. Településképi szempontból meghatározó, eltérő karakterű területek lehatárolása, a településkép, arculati jellemzők és településkarakter bemutatásával 22.
   4.1 Ófalu- történelmi településközpont 22.
   4.2 Falusias beépítésű lakóterületek 27.
   4.3 Parti sáv 30.
   4.4 Szőlők területe, zártkertek 32.
5. A településkép minőségi formálására vonatkozó ajánlások 35.
   5.1 A település teljes belterületére vonatkozó ajánlások 35.
6. Részletes ajánlások, eltérő karakterű területenként 46.
   6.1 Ófalu- történelmi településközpont 46.
   6.2 Falusias beépítésű lakóterületek, parti sáv 49.
   6.3 Szőlők területe, zártkertek 51.
7. Mai jó példák 54.

1. Bevezetés

A településkép védelméről szóló 2016. évi LXXIV. Törvény új jogintézményt vezetett be a magyarországi települések építészeti, településképi védelmének biztosítása érdekében, mellyel közös életterünk, Paloznak település építészeti értékei védelmének új korszaka kezdődhet el.
Felvállalva és elindítva ezt a nagyszerű folyamatot, készült el településünk Arculati Kézikönyve**,** mely a település esztétikus lakókörnyezetének jövőbeli kialakítása, illetve védelme érdekében lehetőséget teremt, a jellegzetes települési építészeti karakterjegyek meghatározására és széles körű társadalmasítására.
A településkép védelme a település vagy településrész jellegzetes, értékes, illetve hagyományt őrző építészeti arculatának és szerkezetének - az építészeti, táji érték és az örökségvédelem figyelembevételével történő - megőrzését vagy kialakítását jelenti.

A kézikönyv a - település természeti és épített környezete által meghatározott - településképi jellemzők bemutatásának és minőségi formálásának eszköze.Igyekszik feltárni és ismertetni a településen belül jól elkülönülő egyes településrészek arculati jellemzőit és azok értékeit, mindezek figyelembevételével szöveges és képi megjelenítés formájában javaslatot tesz a településképhez illeszkedő építészeti elemek alkalmazására.
A Kézikönyv nem kötelezően betartandó előírásokat felsorakoztató rendelkezés, hanem elsősorban a települési döntéshozók és az érintett lakosság tájékoztatását segítő, szemléletformáló kiadvány. A jogszabályok útvesztője helyett röviden, lényegre törően és mindenki számára érthető módon igyekszik bemutatni településünk környezetalakítással kapcsolatos előre mutató elvárásait.
A Kézikönyv meghatározza a település, településképi jellemzőit, a településképi szempontból egymástól jól elkülönülő településrészeket arculati jellemzőikkel és értékeikkel, a településkép minőségi formálására vonatkozó javaslatokat, a településképhez illeszkedő építészeti elemeket. Mindezekkel pozitív irányba szeretné terelni a jövőbeli építkezéseket.

A településkép védelmét a Kézikönyv mellett lesz hivatott szolgálni az arra épülő településképi rendelet is, mely jogszabályi formában fogja szabályozni a településkép védelmének elemeit és a településkép alakításának eredményes érvényesülését a meglévő építmények felújítása, valamint az új épületek tervezése és kivitelezése során. Az új jogszabályi előírások a településkép védelmének széles körű társadalmi közreműködésen alapuló elvégzését tűzték ki célul, melynek a Kézikönyv készítése során településünkön is igyekeztünk messzemenőkig eleget tenni. Szeretnénk ezért hálás köszönetünket kifejezni mindazon lakosoknak, szervezeteknek és közreműködő partnereknek, akik segítőkész, támogató munkájukkal, javaslataikkal előremutató módon járultak hozzá a Kézikönyv elkészültéhez.

A Kézikönyv elkészítésével azt a célt tűztük ki, hogy példaértékű és pozitív irányú jövőbeli lehetőséget teremtsünk annak érdekében, hogy településünk építészeti értékeit megőrizzük és méltó módon hagyományozzuk át utódainkra.

2. A település bemutatása, rövid településtörténet

Paloznak a Balaton északi-partján a Bakony déli lábánál található. Nyugatról Csopakkal határos, kelet felől Lovastól 2 km-re található. A legközelebbi nagyobb város Balatonfüred. Megközelíthető a 71-es főúton Alsóörs, illetve Csopak felől, valamint az úgynevezett római úton Lovas, és Csopak felől. Északon Veszprémfajsszal határos. Bár a vasút a falu határában halad el, vasútállomása nincsen. Rendszeres buszjáratok közlekednek mind Balatonfüred, mind Veszprém felől.

Paloznak ősidők óta létező település. Két ősi útvonal kereszteződésében alakult ki, azokon a magaslatokon, melyek magassága 140 m a tengerszint felett. Az egyik ősi útvonal, amelyet Római útnak neveznek, északkelet-délnyugati irányban szeli át a községet. A Római útra merőlegesen észak-déli irányban szeli át Paloznakot az a másik ősi útvonal, melyet Tódi út néven a fennsíkot borító erdőségeken, valamint a Naphegy, a Csákányhegy, és a Kis-hegy közti völgyön át éri el a községet. A mintegy ötezer esztendővel ezelőtt megjelenő újkőkori kultúrák időszakától kezdve szinte folyamatosan éltek itt embercsoportok. Az újkőkorszakból származó leleteket, újkőkori cserépedény maradványokat a mai falutól északra, a Tódi dűlőben találták. Az ott feltörő vízforrások közelében hajdani, földbeásott puritánlakások elszíneződött foltjait fedezték fel a régész szakemberek. Az őskor népeinek apró és szétszórt telephelyei után a legjelentősebb népesség a rómaiak idején a Kr.u. 1-4. században bontakozott ki. Paloznak határában két, római-kori tanyagazdaság maradványai kerültek elő. Az egyikre utaló nyomok a mai községtől északra a Hampaszkút dűlőben kerültek elő 1969-ben, ahol egy földbe süllyesztett szarkofágot találtak a földmunkák során. A kőkoporsót Kr.u. 3. században készítették - feltehetően - a közeli villa-gazdaság meghalt tulajdonosa számára. A nagyobbik római-kori telep az ún. Malom-háton és Szerdahelyi dűlőben került elő. A Tódi dűlőben és a Malomháton előkerült villa-gazdaságban minden valószínűség szerint római katonák, ún. „veteranus”-ok laktak és gazdálkodtak néhány szolgájukkal, rabszolgájukkal. Ezek nem tértek haza szülőhazájukba. Itt maradtak és itt élő pannon, kelta, illír származású asszonyokat vettek feleségül, amelyet egy kettős sírkő is bizonyít, s a császári kincstártól kapott birtokukon gazdálkodtak halálukig. Kr.u.409-ben az egyre nagyobb erőkkel áttörő barbár népek elől elvonult a római hadsereg és a polgári lakosság zöme.

Az Első Katonai Felmérés (1763-1787)

Második Katonai Felmérés (1806-1869)

Paloznak térsége, a korábban sűrűn lakott térség az 5-10. század korában valósággal lakatlannak tűnik. Anonymus feljegyzése (a „Gesta Hungarorum”-ban) alapján a 900. év nyarán honfoglaló magyarok jelentek meg a Balaton északi partvidékén, többek között a mai Paloznak térségében is. A mai Paloznak környékét megszálló magyarok egy ősi római-kori település maradványait találták. A közel 500 éves maradványok mellett feltehetően még a rómaiak által kiépített út húzódott. Valószínű, hogy itt a régi út mellett a korábbi és meghódított őslakosságnak volt már valamiféle települése. Erre enged következtetni a község mai neve is. A „Paloznak” településnév alapján egyes kutatók szláv nyelvű népességet gyanítanak. A „loznik” szó szláv nyelven „szőlőskertet” jelent, a „po loznik” pedig hogy a „szőlőskertnél”. A feltárt leletek azt bizonyítják, hogy a honfoglaló magyarok ezen a vidéken sem telepedtek meg tömegesen. Paloznak nevének első említése a veszprémi apácakolostor alapítólevelében található a 970-es évekből. A falu valamikor a 10-11. században alakult ki. Ebben jelentős szerepe volt annak, hogy egy ősi eredetű, forgalmas út mellett épült ki. Paloznak falu lakosságáról részletesebb adatokkal csak abból az időből rendelkezünk, amikor azok már a várbirtokok, ill. a királyi udvarbirtokok alárendeltségéből egyházi uraságok tulajdonába kerültek. A legnagyobb birtokos és a 14-15.századi Paloznak egyedüli birtokosa a veszprémi Szent Mihály egyházból kivált káptalan volt, amely 1848-ig birtokolta Paloznakot. Az 1531. évi adó-összeírás szerint Paloznakon összesen 36 lakóház volt.

Harmadik Katonai Felmérés (1869-1887)

Magyarország Katonai Felmérése (1941)

Az 1848-as adatok szerint Paloznak lakóinak száma 260 fő volt. A szabadságharc katonai eseményei nem érintették a községet. A forradalom utáni birtokrendezés során a volt jobbágygazdák a hajdani úrbéri földjeiket kapták meg és azon gazdálkodtak. A II. világháború befejezését követően a magyar ideiglenes nemzeti kormány 6 által kiadott 600/1945 sz. földreform rendelet alapján Paloznakon is befejeződött 1946. június 20-ra a tényleges földfelosztás. Ennek során a veszprémi székeskáptalan tulajdona feloszlott. 1949-ben megkezdődött Paloznakon is a tsz-ek megalakulása. 1961. december 31.-én a Magyar Népköztársaság Elnöki Tanácsa Alsóőrs székhellyel, Alsóőrs, Lovas, Paloznak területén községi közös tanács szervezését határozta el. Ezzel Paloznak önállósága véget ért. Ez a rendelkezés sok feszültséghez és elégedetlenséghez vezetett. Paloznak népe követelte, hogy a község váljon ki a közös tanácsból, s inkább Csopakkal alkosson közös tanácsot. Erre 1969. június 23-án került sor.

1990-ben egyre erősödő mozgalom indult annak érdekében, hogy Paloznak szabaduljon el Csopaktól és alakuljon újból önálló községgé. 1991. november 9.-ei önkormányzati ülésen határozatot hoztak, hogy visszamenőleg 1991.január 1-től önálló Polgármesteri Hivatalt szerveznek. Január 3.-án Paloznak újból önálló község lett. 1992. május 13-án a Római Katolikus egyház és Paloznak Önkormányzata aláírták azt a megállapodást, melynek értelmében 1993. december 31.-ig az egyházi ingatlanok visszakerülnek eredeti tulajdonosukhoz. Paloznak fejlődése nem állt meg, napjainkban is tovább folytatódik. Fejlettségi szintje, infrastruktúrája közelít az EU követelményeihez.

A múltat idézik a népi építészet megmaradt emlékei, a tornácos nádfedeles házak, a műemlék harangláb és az árpád-kori eredetű templom. A múlt és jelen harmonikus együttéléséért, a Balaton felvidék hagyományos faluképének megőrzéséért, Paloznak 1998-ban Hild-díjat kapott.

A kis Balaton-felvidéki település ma 531 lelket számlál. A településen orvosi rendelő, polgármesteri hivatal, faluház, élelmiszer üzlet, vendéglő és borozók állnak a lakosság és a településre látogató vendégek rendelkezésére. A pannon tájba harmonikusan illeszkedő, szőlőskertekkel övezett falu mediterrán klímája, a Balaton-part, a figyelmes vendéglátás és a jó borok, jelentős turisztikai vonzerőt jelentenek. Sportolási lehetőségek, templomi hangversenyek, képzőművészeti tárlatok, és különböző zenei és kulturális rendezvények várják az ide látogatókat.

A településen a múlt és a jelen együtt él.

2.1 Általános településkép, település karakter

Paloznak területén a Balaton felvidék jellegzetes tájhasználatai megtalálhatók. Az északi részen erdő borította területeket a hagyományos szőlőtermő domboldalak szegélyezik, a római úttól délre lévő sík mezőgazdasági művelésű területek a Balaton part nádasaihoz, vizes élőhelyeihez futnak le. A falu első épített magja a közigazgatási terület súlypontján, a római út mellett a Templom domb környékén alakult ki. A mai utcahálózat még őrzi a középkori halmazos jellegű település hagyományait. Az 50-es évektől a római út és a vasút vonal között hálózatos rendszerű, pontházas karakterű nyaraló és családi-házas beépítés épült ki. A Balaton part menti Vörösparti sor, a nyaraló telep 1970-es évektől alakult ki. A 71-es számú II. rendű főút és a vasút dél felől határt szab a település déli irányú terjeszkedésének, a két nagy forgalmú közlekedési pálya gyakorlatilag elvágja a települést a tóparttól. A mai korban elsősorban a szőlő-hegy beépítése indult el, s emellett több régi hosszházas épület, porta megújulása figyelhető meg.

A településképet az épített elemek megjelenése és a jelentős arányú zöldfelület együttesen alakítják. Paloznak mindkét szempontból figyelemreméltó képet mutat. Az egyes településrészeken változó mértékben jelentkeznek egységes építészeti stílust mutató épületek. Szerencsére jellemzőek olyan utcarészek, ahol a 18-19. században épült egységes népi építészeti stílusú házak dominálnak.

A házak többsége átépült, de nagyrészt egyszintesek. Az átépült házakon még sok esetben megmaradtak a múlt századi építészeti stílusra jellemző formaelemek. Az egyszintes lakóházak mellett azonban beékelődnek kétszintes, a helyi építészeti hagyományokat teljes mértékben mellőző épületek is.

Paloznakon alapvetően magas a zöldfelület-arány (kül-, belterület együtt véve), ezen belül túlnyomórészt mező- és kertgazdasági területek, ill. erdőterületek találhatók. Relatív alacsony a közcélú, közhasználatú zöldfelület-hányad a belterületen, amit kiválóan ellensúlyoznak a laza beépítésű lakóterületek kertjei. A település zöldfelületi rendszerének meglévő fő elemei: a Millenniumi park, sportpálya, temetők, játszótér.

A falu halmaztelepülés szerkezetű, mely a templom köré épült ki a Kis-hegy – Csákány-hegy – Nagy-hegy közötti völgy végében.

A község belterületének telekszerkezetére az átlagosan 12-18m széles, kis és közepes mélységű, kisméretű telekállomány a meghatározó, mely feltehetően a település gazdálkodásában jelentős szerepet játszó mezőgazdálkodás következménye. A telkek hátsó, udvari része a telekadottságoktól és méretektől függően néhány helyen konyhakert, vagy veteményes. A központi belterületet körülvevő zártkerti területek a szőlő - és gyümölcstermesztés területét biztosítják. A zártkerti területekből kialakult lakóterületek telekszerkezetére és telekállományára a településmaghoz képest egyre inkább a telekméretek növekedése a jellemző.

A település meghatározó beépítési formája az egyedi telkes, fésűs oldalhatáron álló beépítési mód, Önálló szabadon álló épületek is megtalálhatók a településen, amelyek főként az egyes lakóépületek beépítési módjára jellemző. Az intézményi és szolgáltató funkciót betöltő épületek szabadon álló beépítési módú épületei az utcával párhuzamos gerinccel, az adott funkcióhoz igazodó telekhasználatokkal épültek be. Az épületek szintszám szerint jellemzően földszintesek, vagy földszint+ tetőtér beépítéses kialakításúak. A település néhány XIX. sz. végéről és XX. sz. első feléből fennmaradt épületének jellegzetes építészeti stílusjegyei a következők: vegyes kő falból készült falazat, utcára merőleges falazott oromfalas nyeregtető vagy ritkábban kontyolt nyeregtető, helyenként falazott tornác, az udvari homlokzaton asszimetrikusan elhelyezkedő nyílászárók. Ezen épületek alaprajzi elrendezése egytraktusos, soros elrendezésű, melyben az épületek bejárata az udvar felől nyílik, innen a konyha közelíthető meg, melyből az utcai homlokzat felé lévő „tisztaszoba” és a lakószoba is megközelíthető. Az épületek végében helyezkedtek el a pince-és padlásfeljáró, valamint helyenként a kiskonyha helyiségei.

A hagyományos Balaton-felvidéki, népi épületek eredeti utcai homlokzatán általában egy vagy két kisméretű ablak található.

Azonban az átalakítások során sok épületen ez az eredeti nyílásrend változtatásra került, s a nyílások elvesztették eredeti arányukat, sokszor az utcai homlokzaton már csak egy ablak helyezkedik el. Néhány épületen megfigyelhető a tornácos épületek homlokzati síkjában befalazott tornácrész, ahol bejárati ajtót helyeztek el.

A lakótelkek beépítésének hagyományos beépítési jegyeit őrzik az épületek hátsó részében épült gazdasági épületek, melyek leggyakrabban a lakóépület folytatásában,azzal összeépülve,esetenként L alakban az utcavonallal párhuzamosan kerültek elhelyezésre, melyek gazdasági funkciókat láttak el a lakótelkeken. A településen szép számmal jelen vannak az újabb építésű épületek, melyek között gyakoriak a 70-80-as évek négyzet alaprajzú épülettípusai nyereg tetővel, illetve az elmúlt 10-15 év utcára merőleges, nyeregtetős,földszint+tetőteres Balaton-felvidéki népi építészeti hagyományait felmutató épületei. Ezért tömegük aránya eltér a hagyományos épületektől, az épületek szélessége 6-10- méteres, a párkánymagasságuk pedig már a 4-5 métert is elérheti.

3. Örökségünk, a településképi szempontból meghatározó építészeti, műemléki, táji és természeti értékek, településképi jellemzők

3.1 Építészeti értékek

Egy település építészeti öröksége nem zárulhat le a jegyzett, nyilvántartott épületekben. Fontos, hogy megismerjék az itt lakók és a jövőben itt letelepülni szándékozók azokat, a már nem fellelhető egykori épületeket, vagy azok maradványait melyek meghatározták az adott korban a település történelmét, és szerkezetét.

- **Római Katolikus templom** (Boldog Apor Vilmos u. 1.)
  Paloznak egyik nevezetessége a falu központjában álló dombon magasodó Árpád-kori katolikus templom gótikus részleteivel. Ez volt a település első kőépítménye. Bár 1352-ben írnak róla először, valószínűleg már a X-XI: században állott a jelenlegi templom helyén valamiféle fából ácsolt kápolna, melynek helyére a XI: sz-ban kőtemplomot építettek és Szt. András tiszteletére szentelték. A román kori XI-XIII. sz-i templom fele volt a jelenkorinak. A félköríves alaprajzú szentély talán már az építésekor boltozva volt, de a mainál rövidebb templomhajó boltozat nélküli sík és fából ácsolt menyezettel rendelkezett a középkorban. A román kori részleteket a templom mai hajójának déli oldalán ablakok, bejárati kapuk jelzik. A templomhajó nyugati fele az új, a gótika jeleit magán viselő csúcsíves záródású másik déli irányba nyíló oldalkapuval, valamint a kapu felett vörös homokkőből készült keretes, csúcsíves lőrésablakkal már egy későbbi XIII-XIV. századra utaló bővítés jele.

Mint mindenütt, itt is a templom köré temetkeztek a lakosok. A templomot és temetőt egykor fal övezte, 1783-ban még állt azóta nyomaiban látható. A sírkövek egy részét később befalazták, közülük a legkorábbi, kereszttel díszített, hatalmas vörös homokkő a középkori bővítés során lett a templom délnyugati sarokköve. A jelenlegi torony egy még későbbi építmény. A templom a XVIII. sz. végén nyerte el mai formáját. Ekkor épült át, barokk stílusban a mellette lévő plébániaház is.

- **Plébániaház**
  A plébános eredeti házáról (feltehetően a mai helyén állott) már 1352-ből van írásos feljegyzés. A 18. század végén épült át barokk stílusban.

- **Református harangláb**
  A haranglábat a falu református közössége építette a XIX. sz elején. Teteje gúla alakú, fazsindely borítású, félköríves ablakokkal néz a négy égtáj felé.

- **Pongrácz-kastély**
  A kastély az 1700-as években barokk stílusban épült. A ház igen nagyméretű borospincével is rendelkezik, amelyből rejtett csigalépcső vezet a felső lakószintre egy szekrénynek álcázott bejáraton keresztül. valamint. Ezen kívül műhely, tárolók és egy istálló, mely jelenleg garázsként funkcionál. A kastély mellett áll egy kisebb méretű épület is az úgynevezett "kis ház" vagy vincellérház, mely Paloznak legrégebbi épülete, az 1600-as évek végéről való. A kastély és a többi helység összesített alapterülete kb 1000 m². A telek területe: 1657 m².

Eredeti állapotában 1860-ig maradt fent, akkor átépítették és bővítették. Az épületet 1894-ben Pongrácz Jenő koronaügyész vásárolta meg. A ház mediterrán stílusú felújítását, javítását 1927-ben végezték. A ház igen nagy méretű pincével rendelkezik, amelyből rejtett csigalépcső vezet a felső lakószintre egy falszekrénynek álcázott kis helyiségbe. Található benne reneszánsz lovagterem, kápolna, szalonok és igazi könyvritkaságokkal felszerelt könyvtár is. A ház a második világháború végén lakatlanul állt, az orosz csapatok kifosztották, még az 1950-es

évek elején munkásszálló is volt. Annyira tönkrement, hogy a felújítását a Pongrácz örökösök nem tudták megfizetni, a leromlott állapotú házat el kellett adniuk. Az új tulajdonos Márffy István a munkákat az 1970-es évektől végezteti, a felújítás napjainkban is tart. A kastély mellett van egy kisebb méretű épület is, az úgynevezett 'kis ház', vagy vincellérház, mely Paloznak legrégebbi épülete, az 1600-as évek végéről való.

- **Hősök kútja**

  Paloznak község 2002-ben állított emléket a háborúkban elhunyt áldozatoknak. Az emlékmű – Hősök kútja – Márffy István tervei alapján és kivitelezésében, a „Paloznak Jövőjéért Alapítvány” támogatásával készült el. A kút vizét egy 1893-ban feltehetőleg vasból készült, oroszlánfejet ábrázoló vízköpő szolgáltatja. A kút permi vörös homokkőből készült.

- **Sárkányos-kút**

  Falunapok alkalmával a paloznaki olaszrizling folyik a kútból.

- **Kurucz Károly: Viráglány szobor** Paloznak Zrínyi u. 2.

  Paloznak kapujában a régi római út mellett került elhelyezésre az önkormányzat kezdeményezésére 2004-ben. A szobor jellegzetes helyi vörös homokkőből készült és a vidékre jellemző szőlő és virágmotívumokkal díszített női torzó. A két utca összefutásánál lévő zöldterület kiemeli az alkotást. Paloznak kapujában mintegy üdvözli az érkezőt, egyben felhívja a figyelmet a vidék sajátos hangulatára és a jellegzetes szőlő és kertkultúrára.

- **Tájház** (Volt Diószegi ház)
  A lakóház – Diószegi Mózes sövényfalú háza - a XIX. sz elején épült. Első írásos adat 1815-ből való amikor a falusi elöljáróság a község adatait írja össze. A szoba mestergerendájának felirata szerint 1888-ban készült, vagyis akkor újíttatott fel. Az új Diószegi-ház falai kőből készültek, a tető pedig nádfedést kapott. A három osztatú lakóház szoba konyha kamra beosztású, a szoba hosszában ívelt tornác húzódik. A jelenleg szabadkéményes épület korábban minden bizonnyal füstös konyhás volt erre utal a tornácról nyíló, ma is meglévő szobai ajtónyílás. A háromosztatú épülethez tartozott az egy tető alá épített gazdasági rész is, ami valószínűleg istálló és pajta lehetett. Ezzel derékszögben áll egy kisméretű pince, amit a partfalba építettek bele. A lakóház mai formáját az 1995-96-ban elvégzett felújítás illetve rekonstrukció során nyerte el. A házban kapott helyet a Tájház, aminek belső enteriőr kiállítása az XIX. sz második felének paraszti világát mutatja be. A Tájház udvara közösségi események fontos helyszíne, illetve turisztikai és oktatási funkciót is ellát.

- **Napóra** Paloznak Zrínyi u. 28. Millenniumi Park
  A napóra Ponori Thewrewk Aurél csillagász antik római mintákra készült terve alapján készült. Unikális jellegű, a világon mindösszesen 80 ilyen óra ismert. A félhenger belső ívén megjelenő kék és piros színű mintázat az időpontokat jelöli, a felette húzódó bronz pálca árnyékvetülete mutatja a pontos időt. A homorú félhenger monolit süttői mészkőtömbből faragott tömege szervesen épül össze az azonos anyagú posztamenssel, amit sugárszerűen széttartó, eltérő felületi faragások teszik plasztikussá. Funkcionális plasztika, ami a művészi autonómia követelményeinek is megfelel, sőt emlékművi funkciót is betölt. Szép a fél henger homorú ívét magába foglaló forma- és tömegkompozició, messziről egységes látványt eredményez. A

Napóra tisztelgés a tervező Phonori Thewrewk Aurél Paloznak díszpolgára előtt, másrészt új műalkotás, mely Paloznakot gazdagítja. Formája antik római mintát idéz mely utal a település római kori múltjára, nem utolsó sorban elhelyezése is a római út mellett történt.

- **Szabó László: Varázsgömb szobor** Paloznak Rákóczi u. 5.
  A szobor fehér 80cm magas háromszög alakú süttői mészkő posztamensen álló 50cm átmérőjű francia vörösmárvány gömb, melybe ornamentikus mintát vésett a készítő művész. A gömb a tökéletességet szimbolizálja az égnek törő fehér háromszögletű kissé csúcsosodó posztamensen. A vörös szín a Paloznaki vörösföldre az ornamentikus mintázat a vidékre jellemző szőlőművelésre emlékezteti a nézőt. A szobor az utca törésében egy kis parkban kapott helyet mintegy lezárva az utcát egyben felhívva a fegyelmet a köztéri alkotásra. A szobor egyike Paloznak köztéri szobrainak, jól illeszkedik az új településrész modern házaihoz. A szimbolikájával utal Paloznak teljességére és a vidék sajátosságaira egyaránt.

- **Hampasz-kút** (Hampasz-kút köz)
  Paloznak régi problémája, a falu egészséges ivóvízzel való ellátása 1954-ben napirendre került. A Paloznak feletti domboldalban fakadó forrás vízét kívánták lejuttatni a faluba gravitációs technikával. A forrást Hampasz kút”- nak nevezték, és így került be az emberek tudatába.

- **Paloznaki Kálvária** (Tódi u.)
  2000-ben a millennium emlékére Márffy István ötletéből, a katolikus egyház támogatásával gyűjtés indult, majd 14 család vállalta a stációk állításának költségét. A stációkat Márffy István tervezte és kivitelezte, a stációképeket Petrás Mária keramikusművész készítette. 2000 október 8-án Karl-Josef Raubert c. érsek pápai nuncius szentelte fel. A kálvária végén lévő kis liget fáit az ezredforduló óta született gyermekek emlékére ültetik a szülők minden évben a Falunapok idején.

- **Hild emlékérem**

Paloznak a Balaton-felvidék hagyományos faluképének megőrzéséért 1998-ban Hild Emlékérmet kapott. Az emléktáblát 2003. szeptemberében avatták fel a Milleniumi Parkban.

- **Millenniumi Park** (Zrínyi u.)

Az Árpád-kori templomot körülvevő park egy elhanyagolt mandulásból lett kialakítva. 2000. tavaszán készült el Kovács Lajos tervei alapján. A parkban a Balaton-felvidékre jellemző növények mellett a helyi, különleges klímát kedvelő füge és levendula is megtalálható. Itt kapott helyet a falu büszkeségét jelentő Hild emléktábla.

- **Dr. Antall József miniszterelnök mellszobra**: (templomkert) A közadakozásból készült szobrot 2004. április 30-án avatták fel a templomkertben. Készítette Jószay Zsolt, szobrászművész, öntötte: Varga Imre szoboröntő mester.

- **48-as emléktábla**: (Ady és Fő u. kereszteződésében)

  Paloznak Község Önkormányzata állíttatta 1998 március 15-én a 48-as forradalom 150. évfordulóján.

- **Szt. Donát szobor**: (Mázsa tér)
  A faluközpont felső részén lévő téren állt a mázsa, ahol a hegyről lejövő szőlőt és bort szállító kocsikat mérték le. Itt található Szent Donát , a szőlőművelés védőszentjének szobra, melyet a falu közadakozásból állíttatott. Nagy András fafaragó, népi iparművész alkotása. A szobrot védő kápolnát Márffy István tervezte és kivitelezte.

- **Népi parasztházak**:
- Petőfi u. 6. A ház az 1700-asévek végén épült. Gazdái jómódú parasztok lehettek, hiszen a házhoz két gazdasági épület és pince is tartozott. Az épület a Balaton- felvidékre jellemző szoba, konyha, kamra osztatú volt. A szabadkéményes konyhában kemence és tűzhely is állt. A ház helyiségei előtt nyitott tornác húzódott, melyet az átalakítások során zárt folyosóvá alakítottak. Innen nyílnak ma a ház helyiségei.
- Petőfi u. 7. A ház a XIX. sz. elején épült hagyományos szoba kamra konyha osztatú. A kilencvenes években korhűen felújították, belsejét modernizálták. Hagyományos elrendezése azonban nem változott. Védett műemlék.
- Fő u. 9. 1884-ben épült többször átépítették, felújítása 1979-ben kezdődött. Az istálló helyén kibővítették újabb helyiséget csatolva a házhoz. A régi szabadkéményes konyha helyén szoba áll, a régi kamrát alakították konyhává. A tornácot a "régiek" befalazták ezt a 79-es felújításkor eredeti funkciójába állították vissza.
- Fő u. 14. Az 1800-as években épült 2 szoba konyhás lakás. Többször átépítették A ház mellé (folytatásában) nyári konyha gazdasági épület épült.

- Fő u. 16. Az 1800-as években épült "sárba" rakott kő épület.2 szoba konyha osztású. A konyha szabadkéményes. 1983-ban átépítették, majd 93-ban az újabb felújítás már az eredeti hagyományokat idézi. A házhoz tartozó pajta és istálló helyén ma már szobák állnak.
- Mandula u. 9. Vincellérház, mely a Nagyhegyen lévő egyházi birtokhoz tartozott, ahol szőlőművelés folyt. Az épület alatt hatalmas pince, előtte présház áll. Hagyományos nádtetős épület de érdekes módon L alakban épült, talán a kedvező tájolás érdekében. A 30-as években felújították, ekkor készült az oszlopos tornác. Az 1960-as években műemlékké nyilvánították.
- Hegyalja u. 2. Az 1800-as években épült házat teljes egészében régi formájában újította fel és őrizte meg a tulajdonos. A hagyományos berendezési tárgyakkal berendezett ház ma nyaralóként szolgál.
- Kossuth u-i házak Többszöri átépítés után külsejükben még idézik a Balaton- felvidéki népi építészet hagyományait, bár legtöbbjük cseréptetős, belsőben teljesen átalakítva, modernizálva nyaralóként funkcionálnak.

DÍJAK:

- Magyarországi Falumegújítási Díj 2007"társadalmi innovációk a jövőért"
- Magyarországi Falumegújítási Díj 2011"a jövő nyomában"
- "Tiszta és Virágos Veszprém Megye" (településkategória I. díj 2010., településkategória I. díj 2011., településkategória III. díj 2012., településkategória III. díj 2013., településkategória I. díj 2014., településkategória I.díj 2015., kiváló minősítés 2016.)
- Virágos Magyarországért verseny (Fődíj 2010, Arany rózsa díj 2012,Fővédnöki díj 2016)
- Entente Florale Europe (ezüst diploma 2011)

3.2 Természeti, táji értékek

Paloznak a déli Bakony, a Balaton-felvidéki tájegység része. Északi részét erdők veszik körül, melyet dél felé haladva felváltanak a szőlők, majd a művelhető földterületek, végül a Balaton-part nádasaiba torkollik a község alsó határa.

A hegyoldalban található a Hampaszkút és az abból eredő ér, amelynek vize a falutól délkeletre elhelyezkedő Vöröspart mocsarába ömlik. Szintén a Vöröspartba torkollik a Lovas felől érkező Séd. A Vöröspart a falu keleti határán található lápos és sekély vizű terület. Élővilága igen gazdag: sok madár, hüllő, hal, kisemlős, és kétéltűfaj él itt. Vizét egy patak vezeti a Balatonba.

A falu időjárását befolyásolja a Balaton közelsége, a helyi mikroklíma nagymértékben eltér a fennsík éghajlatától: a terület szélvédett, enyhe klímájú. A falu talaját az agyagos homok és a vörös színű kötött márga, valamint a permi vörös homokkő határozza meg. A talaj változatossága megmutatkozik az itt termelt borokon is. Az erdőkben tölgy, bükk és fenyő található, megterem az őszi-, a sárgabarack, füge és a szőlő. Paloznakra jellemző fafajta a mandula. Több helyen találkozni vele. Előforduló lágy szárú növények: hóvirág, borágó, tavaszi kankalin, téltemető.

Olaszrizling-tanösvény: Csopak és Paloznak községek önkormányzatának támogatásával 2006. tavaszán hozták létre az Olaszrizling Tanösvényt. A csopaki Petőfi Sándor utcától a paloznaki Tódi útig 12 darab ismertető tábla mutatja be a Balaton-felvidék jellegzetes szőlőfajtáit, ezen a vidéken jellegzetes vörös színű talaj kialakulását, a szőlőművelés fontosabb lépéseit, az ökológiai egyensúlyt befolyásoló tényezőket, a szüreti munkálatokat, a borvidék jellemzőit.

4. Településképi szempontból meghatározó, eltérő karakterű területek lehatárolása, a településkép, arculati jellemzők és településkarakter bemutatásával

4.1. „Ófalu” – történelmi településközpont (Zrínyi M. utcától északra eső, a Kossuth L. u., Ady E. u. és Fő utca és Petőfi utcák által határolt terület)

A terület: Központjában a templomdombon felépített Árpád-kori templom áll parkosított kertjével. A település legrégibb része ez a terület.
Korának egyértelmű bizonyítéka, hogy az első és második katonai felmérés térképén szinte ez a halmazos településszövet látható.

A telek: jellemzően az utcára merőleges kissé ívelt tengelyű, kis és közepes méretű telekrésszel. A telkek elhelyezkedését erősen befolyásolja a terepszint gyakori váltakozása. Egyértelmű telekméretről éppen ezért szinte nem beszélhetünk.

A telek beépítés és az épületek elhelyezkedése:

Szinte valamennyi telken – függetlenül az alakjától – a keskeny homlokzatú soros beépítés dominál. A hosszházas elrendezés folytán a gazdasági épületeket a lakóház mögé építették, az épület folytatásaként azonos oldalra. Ha ezt a telek mérete nem engedte, úgy a lakóépülettől külön a telek másik oldalhatárára kerültek. Így találunk a hátsó telekhatárra épített, és a lakóépülettel szembeni oldalhatárra épített megoldásokat is.

A régi épületeken, az utcai homlokzaton szépen rekonstruálva található egy-egy vakolatdísz, keretbe helyezett évszám. Az épülettömeg gerince az utcára általában merőleges, tetőhajlás ~40°. A tetőhéjazat nádfedés, ritkábban vörösszínű kerámiacserép, szürke színű azbesztpala. Az épületek vakoltak, jellemzően fehér színűek, de találunk homok illetve sárga és téglavörös színű régi épületet is vakolatdíszekkel. Elterjedt a kőburkolat használata, nem csak építészeti elemként, hanem teljes épület burkolásaként is.
Jellemzően megtalálható a régi épületek egy-egy oszlopos íves tornácos eleme. Ezek a tornácok, az udvar felé a hossztengellyel párhuzamosak oszloposak melyek jellemzően falazottak, általában mellvéddel. A tornác mennyezete fafödémes.
Egykoron a házak oromfalasak illetve „macskalépcsős” tűzfalasak voltak, kontyolt tető nem jellemző, díszesebb utcai ereszpárkánnyal és homlokzati tagozatokkal

Az utcai kerítések formája, kialakítása a településre jellemző, mely a szomszédos településeken is fellelhető. A vegyes kő falazatú (vörös, sárga és fehér színű kő felhasználásával készült) „szárazon” rakott kőkerítések, tömör fa anyagú kis és nagykapuk a településre jellemzően vadszőlővel befuttatásra kerültek, növényzettel részben takartak

középületek, értékek

Az Ófalu területén található a **Katolikus templom**, a Plébánia épülete, a Milleniumi Park szobraival és **a Polgármesteri Hivatal a Református Haranglábbal,** a melyeket az építészeti értékek fejezetben már részletesen ismertettünk. Mellette látható a Tájház nagy udvarral, lentebb a Faluház, szemben az élelmiszerbolttal és a Sáfránkert vendéglővel. Az ófalu utcáiban sok, nagyon régi paraszthház található. Északi végét a Mázsa tér zárja játszóterével. A településrészen számos kút, szobor, emléktábla és parkosított, virágosított terület van.

közterület

A Fő utca aszfaltozott közútjának két oldalán változó szélességű zöldfelület található a járdáig. Az utcák zöme leaszfaltozásra és rendezésre kerül az elmúlt időszakban. A csapadékvíz elvezetése zárt rendszerű csatornával megoldott. A közterületek zöme gondozott virágokkal beültetett kert, díszcserjék, díszfák szép számban megtalálhatóak a területen. A szűkebb mellékutcák kerítéstől kerítésig tartanak, kanyargós útvonal vezetésük és a dús növényzet kellemes összhangot teremt.

A közterületek és közösségi terek családias légkörként szolgálnak az idelátogatók és a településen élők számára.

4. 2. Falusias beépítésű lakóterületek (Római út és a 71-es közötti terület továbbá az Ófalu feletti szőlőterületekig terjedő településrész

A terület:

A 71-es utat a település központjával összekötő Balatoni út mentén a hetvenes években jelentek meg az első épületek. Az első katonai felmérési térképen is találhatunk ókori településnyomokat, erről azonban mára sajnos látható nyom nem maradt fenn. A területen a rendezési terven is feltüntetett régészeti lelőhely tanúskodik a korábbi épületcsoportok helyéről. A nyolcvanas évektől intenzíven kezdett beépülni a terület, majd a kilencvenes évek új telekosztásainak köszönhetően a mai napig tart a szerencsére nem túl intenzív építési láz. Jelenleg a Hajódi utca új telekosztásán és a Kisköre utca környékén vannak még beépíthető ingatlanok. Az utcakép viszonylag homogén, az új beépítésű területeken a hagyományos épületek építészeti értékeit és arányait is figyelembe vevő épületek kerülnek elhelyezésre.

A településen megjelenő új épületek esetében az épületek arányaiban, nyílászáró elrendezésében, anyaghasználatban, színekben a régi korok jellemzői köszönnek vissza

A telek beépítés és az épületek elhelyezkedése:
A telkek méretei viszonylag szűkösek, jellemző az a falusias övezeti oldalhatáros beépítés. A szélesebb telkeken szabadonállóan helyezhetők el az épületek.

Utcai kerítések , kertek.

Az új részeken is jellemző a hagyományos anyagok felhasználásával készített kerítés. A pillérek kőből készülnek, néha kovácsoltvas, de inkább fabetétek kerülnek elhelyezésre, a növényzet felfuttatásával. Az újabb épületeknél minimális a konyhakert, díszes, jól megtervezett és növénytársulással ellátott kertekkel találkozunk.

4. 3. Balaton parti sáv (nyaralók a 71-es út és a Balaton tó között)

A terület: A parti részen a hetvenes években jelentek meg először a kor lenyomatát magukon viselő üdülőépületek. A Vörösparti sor és Balaton között elhelyezkedő területen teljes vegyes beépítés található, jellemző utcakép és arculat nélkül. A lapostetős épület, nádfedeles nyaraló, típus faház, hagyományos arányú, modern épületek mindegyike megtalálható, egyértelmű építési vonal nem alakult ki.

A telek beépítése és az épületek elhelyezkedése:

A Vörösparti sor nyugati részén az épületek önállóan helyezkednek el, míg a kemping felé eső területen a keskeny telkeken több épület elhelyezése jellemző. A területen a hetvenes nyolcvanas évek „bungalló" építkezéseinek vegyes lenyomata található. Az utóbbi években örvendetes tény, hogy beindultak az épületek felújításai, valamint új építés is megjelent.

A Vörösparti sorra jellemző utcafronti kerítés anyaghasználata a kő, fa illetve kovácsoltvas. A kerítések előtt elterjedt növényzet a telepítése .

A 71 es út mentén pár éve készült a sokak által kedvelt kerékpáros pihenőhely (Paloznak kapuja) , mely nyáron egyéb programoknak is helyt ad.

4. 4. Szőlők, pincék

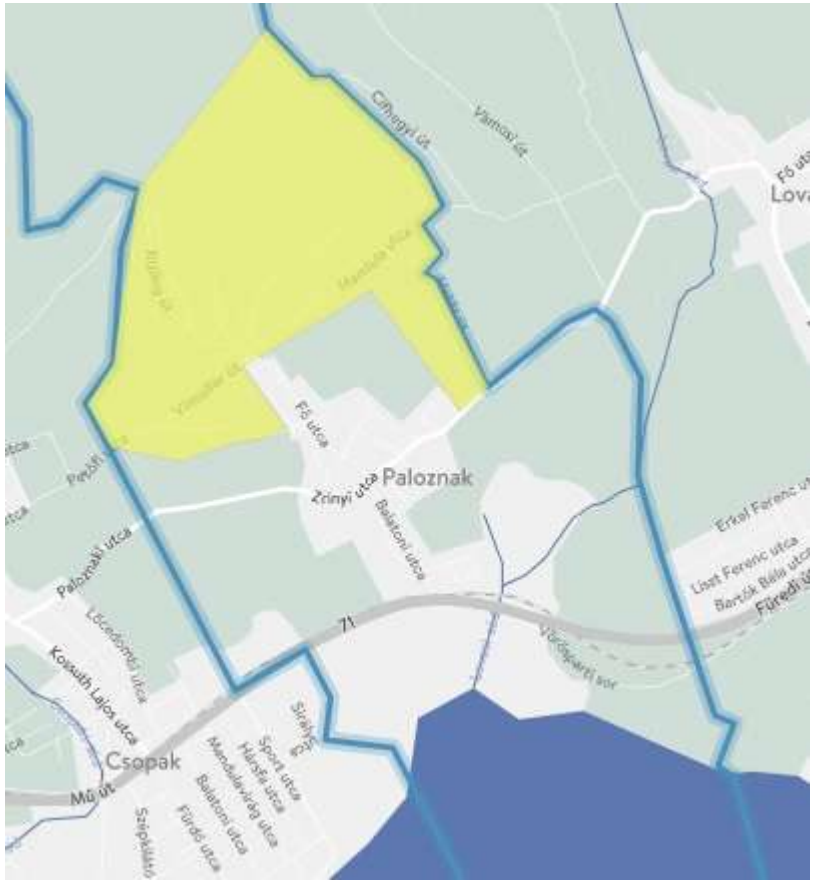

A terület:

Már a XVIII. századi összeírások alapján Paloznakon földet műveltek, gabona- és szőlőtermesztés folyt legfőképp. A szántókon legnagyobb arányban rozs, tönköly, árpa és búza termett. A szántóföldi gazdálkodás eredményei gyengék voltak, viszont a sok virágos rét kedvező volt a méhészet számára. A domboldali parcellák nagy részét szőlőtermesztésre használták, mely kezdetben teljes egészében jobbágykézben voltak. A termést paloznaki pincékben kezelték. A filoxéra járvány természetesen az itteni ültetvényeket is elpusztította, pótolni sikeresen csak az 1920-30-as években sikerült.

A szőlőhegyi területet egy természetes kis mélységű árok vágja át, és osztja nyugati és keleti oldalra, a Kis-hegyre valamint a Nagy-hegyre. A szőlőkben – már a filoxéra járvány előtti időkben – kisebb- nagyobb méretű présházakat építettek pincékkel. Az épületek kétszintes oromfalaikkal a Balatatonra néznek. Nyeregtetőjük gerince is a Balatonra merőleges irányú. A pinceszint bejárata, és a pince előkészítő helyiség feletti pihenőszoba két kis ablaka az épületek nagy részénél szimmetrikusan helyezkedik el a homlokzaton.

A nyílászárók kerete, és a homlokzat széle gazdagon díszített. Az építés évszáma általában íves keretben, az oromfal közepén található.

A Kis- hegyi és a Nagy-hegyi rész is gazdag műemlék présházakban.

A telek beépítés és az épületek elhelyezkedése:

A volt zárkerti területeken a korábban felparcellázott domboldalakon szerencsére nagyszámban folyik szőlőművelés és gyümölcs termesztés. A gyümölcs zömében mandula, sárga és őszibarack. A szépen kordonozott szőlőkhöz kisebb méretű, tájba illő pincék valamint présházak épültek, a tájkép meghatározó elemeivé váltak. A hagyományos művelés a Szép utca és Rizling utca által határolt sávban a talaj adottságai miatt nem alakult ki, itt zömmel pihenés célját szolgáló tipikus zártkerti épületek helyezkednek el.

Az **utcai kerítések** a szőlőhegyen hasonlóan a belterületi részekhez kő anyagúak zömében, kovácsoltvas jellegű illetve fa anyagú kapukkal. Érdekesség, hogy sok helyen a kerítés hiányzik, nincsen, vagy csak növényzetből, sövényből állnak.

5.A településkép minőségi formálására vonatkozó ajánlások

5.1 A település teljes belterületére vonatkozó ajánlások

Paloznak építészeti környezete páratlan érték

Az egyes településrészek karakterükben eltérnek egymástól, viszont több azonos pont is megfogalmazható.

Mitől válik tehát paloznakivá egy épület? Tapasztalatunk szerint számos olyan építészeti javaslat adható, amely a település egészére érvényes. Éppen ezért általános szintű ajánlásokat is megfogalmazhatunk, melyet minden paloznaki építtetőnek javasolt figyelembe venni.

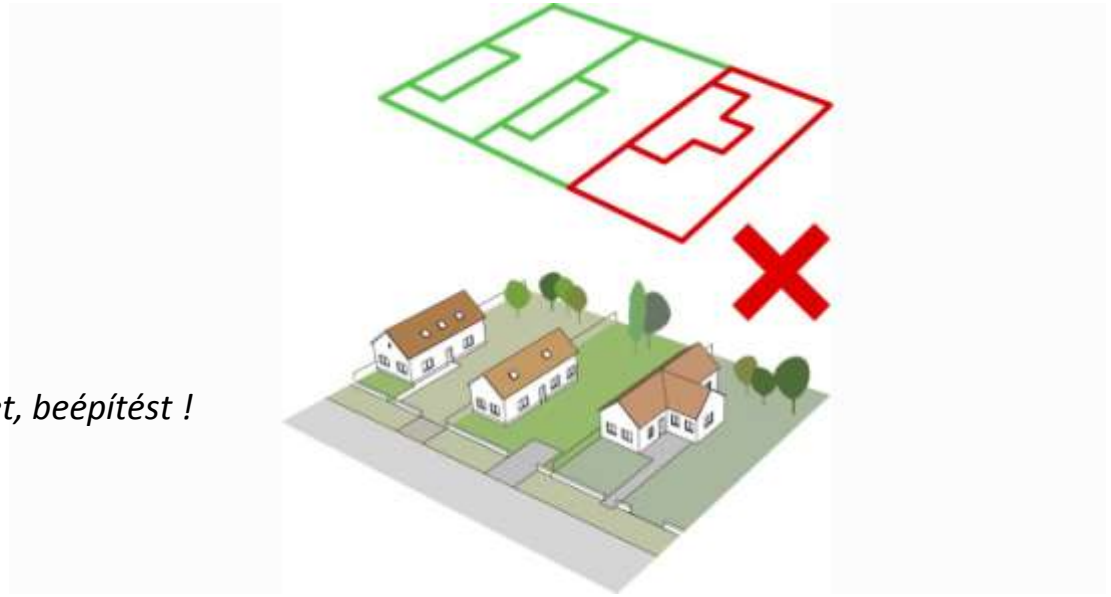

Mindig vegyük figyelembe a településre jellemző jegyeket, beépítést !

Építészeti minőség

- Őrizzük meg értékeinket! Ismerjük meg választott lakóhelyünk értékeit és ahhoz igazodva alakítsuk ki új házunkat! Ha régit vásárolunk, fontoljuk meg, milyen módon lehet értékeit legmesszemenőbben megőrizni.
- Használjunk minőségi építőanyagokat! Kerüljük a nem természetes anyagokat, az imitáló „mű" anyagokat, burkolatokat. Részesítsük előnyben a településen hagyományosan használt építőanyagokat.
- Fontos a jó építész tervező és kivitelező alkalmazása, aki a saját igényeinket figyelembe véve a környezetéhez illeszkedő házat tervez illetve kivitelez. Ismerjük meg a környék jó házait és tervezőit.
- Már telekvásárlás előtt érdemes építész, főépítész segítségét kérni. Érdemes a kiszemelt telek adottságait (beépítési előírások, tájolás, közművesítettség, stb…) még a megvásárlás előtt tisztázni, nehogy a tervezéskor derüljön ki, hogy a megálmodott épületet nem, vagy csak erős kompromisszumok árán lehet megvalósítani.
- Az építés során a mértéktartás és az igényesség dominájon. Törekedjünk az egyszerű , tiszta formák alkalmazására! Kerüljük a bonyolult formákat, szerkezeteket.

Telepítés – általános elvek

- Vegyük figyelembe a telek adottságait, a terepviszonyokat.
- A szomszédos épületek és a saját benapozásunkra legyünk figyelemmel.
- Figyeljünk a szomszédos épületekre, ne károsítsuk azokat.
- Vegyük figyelembe a meglévő növényzetet, fákat, telken esetlegesen meglévő értékes épületeket.
- Vegyük figyelembe az utcában általánosan kialakult előkerti méreteket és alkalmazkodjunk hozzá.
- Épületet úgy helyezzük el, hogy a telken belül egybefüggő zöldfelület alakulhasson ki.

Telepítés – tájba illesztés

- A változatos domborzat, a meredek lejtésű telkek vonzóak az ide költözni vágyók számára. Új épület építésekor figyeljünk arra, hogy a táj jellegét ne rontsuk el, az új épület illeszkedjen a tájhoz, a természeti környezethez.

Telepítés – terepre illesztés

Paloznakon a lejtős terep gyakori adottság. Érzékeny eszközhasználattal törekedjünk a környezeti adottságokhoz való alkalmazkodásra. A házat illesszük a terphez és ne a terepet a házhoz! Az épület terephez való viszonyát több tényező is befolyásolja:

- A lejtés mértéke
- A telek nagysága
- A telek geometriai formája
- A tervezett épület mérete

A tereprendezést igyekezzünk a legszükségesebb mértékre korlátozni. Ha a telek mérete vagy lejtése nem teszi lehetővé a tereprendezés nélküli építkezést, akkor kövessük a földegyenleg elvét, azaz a kiemelt és visszatöltött földmennyiség legyen azonos.

A házat illesszük a terephez és ne a terepet a házhoz !

Tetőforma – tetőhajlásszög

Az utca hangulatát a tetőformák hasonlósága is befolyásolja. Épületünk tetőhajlásszögét és tetőformáját a kialakult állapotnak megfelelően válasszuk meg, hogy a meglévő utcaképbe illeszkedjen az új épületünk! Manzárdtetőt ne alkalmazzunk!

Illeszkedjünk az utca házainak tető formájához !

Az utcaképet és udvarunk hangulatát a melléképületek, kiszolgáló épületek megjelenése is jelentősen befolyásolja. A melléképületek tetőhajlásszöge legtöbbször a főépületével megegyező vagy azzal harmonizáló legyen!

Épületmagasság

Paloznak lakóterületei jellemzően falusias jellegűek, az épületek magassága közel azonos. A falusias arculat megőrzéséhez ezen adottság megőrzése fontos cél. Ne építsünk a környező beépítettségtől jelentősen eltérő magasságú épületeket!

Illeszkedjünk a környéken kialakult épületmagassághoz !

Anyag- és színhasználat

Paloznak minden területén találkozhatunk a változatos színvilágú helyi (vörös, fehér, sárga) kővel, melyet változatos módon használhatunk.

Paloznak épületein az alkalmazott színvilág nagyon változatos! Az épületek homlokzati falfelületének színezésénél a környezethez való illeszkedés érdekében csak a fehér, sárgával és szürkével tört fehér, az okker árnyalatai, homok – és agyagszín, illetve természetes építőanyagok esetén azok természetes színei alkalmazhatók. Faburkolat, faszerkezet esetén a barna és zöld szín valamint annak árnyalatai is alkalmazhatók. Kerüljük a harsány,élénk és nagyon sötét, erős tónusú színeket a homlokzat színezésekor!

Az újonnan épült épülettömegek gyakran nagyok, tagolatlanok, ezt egyes felújításkor igyekezzünk oldani. Vegyünk mintát tradicionális épületeinkről. Az igényes és modern építőanyagok (pl. sík fémlemez fedések) és a hagyományos építőanyagok (fa, vakolt felületek, terméskő, tégla- együttes alkalmazása esztétikus megoldásokhoz vezet.

Ne használjunk harsány, elütő színeket !

- Alkalmazzunk nagy vakolt falfelületeket és természetes anyagokat a homlokzatokon!
- Megfelelő építészeti minőség és különleges funkció esetén használható látszó beton is!
- Kerüljük a csempe jellegű burkolatokat, akkor se alkalmazzuk, ha azok természetes kő anyagúak!
- A tetőfedő anyagok közül csak a fekete, szürke, az okker, a homokszín, agyag szín, a tégla- és terrakotta vörös színűek és ezek árnyalatai, illetve természetes építőanyagok (természetes pala, nád, fazsindely) használata esetén, azok természetes színei alkalmazhatók!
- Műanyag hullámlemezt, bármilyen ipari jellegű, előregyártott fémlemezfedő rendszert, alumínium trapézlemezt vagy bitumenes zsindelyt új tetőhéjalásként ne alkalmazzunk!

Használjunk természetes anyagokat, helyi követ !

Kerítések

Az építészeti arculatot az épületek mellett a kerítések és támfalak is nagyban formálják. Az Ófalu részén gyakran találkozunk teljesen tömör kőből készült kerítéssel, az újabb részeken inkább csak lábazat és pillér anyagaként jelenik meg. Azokban az utcákban, ahol az épületek előkerttel létesülnek, az utcakép alakulásában elsődleges szerepe van a kerítéseknek, ezért körültekintően tervezzük meg.

- Ófalu részen alkalmazhatunk zárt, tömör, max. 1,50 méter magas természetes kő kerítéseket, az újonnan kialakult településrészeken inkább részben áttört, növényzettel kombinált kerítéseket létesítsünk! A külterületi részeken dróthálóra futatott növényzettel ellátott kerítés létesíthető.

Használjunk természetes anyagokat, helyi követ !

- A kerítés és az épület anyag- és színhasználata legyen összhangban!
- Lejtős terepen a lejtőhöz igazodva lépcsőzzük a kerítés lábazatát, kövessük a domborzatot!
- Két sík szakasz közötti nagy szintkülönbség nagyon rövid lépcsőzetes kialakítású szakaszokkal hidalható át ízlésesen.

Cégérek, reklámhordozók

A település arculatának alakulásában fontos szerepe van és lesz a kihelyezett cégéreknek és reklámhordozóknak is. Fontos, hogy igényes, az épülethez és környezetéhez illeszkedő cégéreket és reklámhordozókat helyezzünk el. Paloznakon a cégérek és reklámhordozók:

- anyagban és színben az épülethez illeszkedjenek
- a homlokzatok vízszintes és függőleges tagolásához illeszkedjenek
- látványterv alapján készüljenek
- legyenek egyediek és kreatívak
- nem világító, hanem megvilágított kivitelben készüljenek
- ne villogjanak
- Ófalu területén tradicionális, egyéb helyeken ötletesek legyenek
- arculata a reklámozott tevékenységre utaló, ahhoz igazodó legyen
- fontos, lényegi információt közöljenek
- ne jelenítsen meg konkrét terméket

Az épülethez és a hirdetett szolgáltatáshoz illő cégéreket alkalmazzunk !

Kertek

A saját telkünkön túl tekintve nem lehet elégszer hangsúlyozni a tájjal való kapcsolat fontosságát, amelynek csak egyik aspektusa a tájba illeszkedő ház építése. Ugyanilyen fontos azonban a kert kialakítása is.
A lakóterületi kertek javasolt kialakításának előzménye és mintája a parasztkertek hagyománya, amelynek számos vonása ma is megtalálható Paloznakon. Ezt egészíti ki a klimatikus adottságokból következő sajátos tájkarakter.
Kerüljük az özönnövényeket, az ún. invazív fajokat, amelyek nem csak a saját kertünk felett hatalmasodhatnak el, de veszélyeztethetik a környező területek élővilágát is.

- Olyan kertet tervezzünk, amely élővilágot vonz, így növelve a környezetünkben élő fajok életterét
- Betegségekkel szemben ellenálló növényfajtákat telepítsünk, mert a permetezés így is súlyos terhelést jelent a környezetére.
- Úgy tervezzük meg a kertet és telepítsük a növényeket, hogy az segítse az épületünk tájba illesztését.
- Ügyeljünk a meglévő fák megóvására.
- Kerüljük az örökzöldek túlsúlyát
- A burkolt felületek arányát igyekezzünk minél kisebbre venni.
- A gyepszint mellett azonos súllyal jelenjen meg a fa- és cserjeszint.
- Az utcafrontra se ültessünk tájidegen növényeket és egzotikus fajokat.
- Bátran alakítsunk ki haszonkerti területrészt, a történetileg kialakult zöldség – és gyümölcsfajokat alkalmazva.

Találjuk meg a növényzet és az épület közötti harmóniát !

Közterületek , parkok növényzete

Alapvető szempont, hogy a területen honos növényfajok, fák és cserjék használatával létesüljenek közterületek, közparkok. A lágyszárúak, virágok a kezelt park jellegét- a fák és a bokrok nagyszámú alkalmazása esetén- kevésbé határozzák meg. Itt kevésbé fontos a honos fajok alaklmazása, inkább a zöldfelületek karaktere határozza meg a kiválasztásukat.
Fafajok közül: kislevelű hárs, vadgesztenye, molyhos tölgy, kocsánytalan tölgy, madárberkenye, mandula, cseresznye, mezei juhar
Cserjék: kecskerágó, madárbirs, cserszömörce, kökény, veresgyűrű som, közönséges fagyal, mogyoró, orgona, aranyeső

Közterületek, járdák , utak, parkok

A kedvező településkép egyik feltétele, hogy közterületeink rendezettek legyenek. A rendezettség érzését segíti, ha a különböző felületeket (járda, út, parkoló, zöldfelület) határozott vonalak, például szegélykövek, burkolatváltások választják el egymástól. Ezek a vonalas elemek vezetik a tekintetet és tagolják a közterületet , ezért harmonikus kialakításukra kiemelt figyelmet kell fordítani. Elsősorban a közterületek minősége határozza meg Paloznakon megfordulók településünkről kialakított képét.
Fontos, hogy csak a környezet arculatához illeszkedő közterületi tájékozató- és információs táblák, utcabútorok és egyéb köztárgyak létesüljenek.

6. Részletes ajánlások, eltérő karakterű területenként

6.1 Ófalu- történelmi településközpont

Paloznak Ófaluban visszaköszön a valamikori Balaton-felvidéki falu hangulata. Az épületek emberi léptéke sok esetben megmaradt, a keskeny, kanyargós utcák különös bájt adnak a településrésznek és néhány épület őrzi még a táj népi építészeti jellegzetességeit. Az utcaképet a kis tömegű, keskeny házak ritmusa határozza meg. Ez a harmonikus ritmus az Ófalu kialakult építészeti karakterének alapja, melyhez minden esetben igazodni szükséges. Modern építészeti megoldások esetén is érzékenyen kell reagálni a kialakult épített környezetre, módot kell találni arra, hogy ne zavarjuk meg a kialakult nyugodt településképet.

Telepítés, telek beépítése

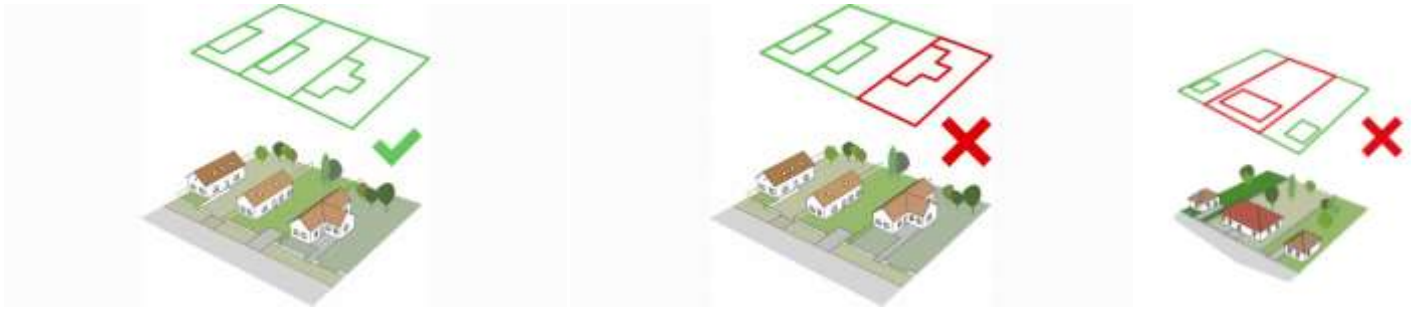

Hagyományos arányokhoz igazodjunk!

A kialakult telekstruktúra az oldalhatáron álló beépítést indokolja, hiszen az apró, keskeny telkek optimális kihasználása és a szomszédos épülettől való megfelelő távolság tartása csak így lehetséges. Az oldalhatáron álló házak utcavonalra való telepítése is történeti hagyomány, de azokban az utcákban, ahol az épületek előkerttel épültek, a kialakult beépítési vonalhoz igazodva építsünk házat.

Épülettömegek

Paloznak Ófalu tradicionális épületei keskenyek, egy traktusúak, földszintesek voltak. Tanulmányozzuk a régi házak arányait és tömegformálását, s új épület építésekor vagy meglévő épület átépítésekor alkalmazkodjunk hozzájuk! Természetesen a mai kor igényeinek megfelelően építhetünk tetőtér beépítéses vagy emeletes épületrészeket is, de ezt mindig a kedvező utcakép megtartásának vagy kialakításának igényével tegyük. Erre megoldást jelenthet a meglévő tradicionális épület homlokvonalától visszahúzott keresztszárny építése, de csak az utcaképet már nem befolyásoló távolságban.

Épületmagasság

Paloznak Ófalu épületei korábban jellemzően földszintesek voltak, újabban már a tetőterek beépítése is megszokott. Új vagy átalakított épületünk magassága a meglévő épületekhez, az utcaképhez igazodó legyen. Utcára merőleges gerincű épület esetén kerüljük a széles épülettömeget.

Kerüljük a magas épülettömeget!

37-45 fok közötti hajlásszögű tetőt építsünk!

Tetőhajlásszög és tetőforma

A tradicionálisan alkalmazott tetőhajlásszög Paloznak Ófaluban 37-45°, az épületek telepítése mellett ez a legmeghatározóbb építészeti karakter, melyhez igazodni szükséges. A hagyományos Balaton-felvidéki házak jellemzően oromfalas házak voltak. Kerüljük a széles és magas épülettömeget! 37-45° közötti hajlásszögű tetőt építsünk!

Utcai homlokzat

Az utcai homlokzaton ne legyen erkély, loggia, garázskapu! Új lakóház építése esetén eltérhetünk a hagyományos nyílászáró méretektől, de törekedjünk az áttört és tömör homlokzatfelületek egyensúlyára, kerüljük a túl nagy üvegfelületeket! Őrizzük meg az oromfalon az egykori padlásszellőzőket, legfeljebb azokkal azonos méretű ablakokat építsünk be. Házunk utcai homlokzata mindig oromfalas kialakítású legyen. Kontyolt tetőt (kivéve csonkakonty) és utcával párhuzamos tetőgerincű utcai homlokzatot ne létesítsünk, keresztszárnyat csak az utcai homlokzattól visszahúzva építsünk!

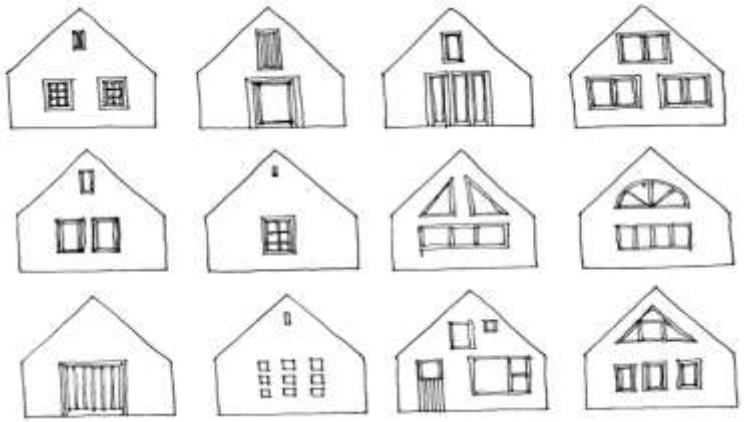

igen igen nem nem

Figyeljünk a jó arányban elhelyezett nyílászárókra, tetőablakokra!

Tetőtér beépítés

Tetőtér beépítés esetén a tetőablak formája és mérete legyen mértéktartó, kerüljük a bonyolult, összetett kiemeléseket. Tetőtéri ablakok esetében a tetősík ablak, a négyszögletes kiemelés, vagy a harcsaszáj forma támogatható.

Nyílászárók

A nyílászárók igényes kialakítása döntő befolyással van házunk megjelenésére. Fontosak a jó arányok, az igényes anyaghasználat és az árnyékolás esztétikus megoldása. Paloznak Ófaluban kerüljük a nagyméretű, osztás nélküli ablakok használatát. Bátran alkalmazzunk zsalugátert tradicionális formában vagy újragondolva, az épület karakteréhez illeszkedően. Külső tokos redőnyt ne alkalmazzunk!

Anyaghasználat

Alkalmazzunk nagy vakolt felületeket és fehér színű szőlősi – vagy almádi vörös homokkövet a homlokzatokon! Kerüljük a csempe jellegű burkolatokat, akkor se alkalmazzuk, ha azok természetes kő anyagúak! A tetőhéjalás égetett cserép, betoncserép, természetes anyagú palafedés, azbesztmentes műpala fedés, nád- vagy kévefedés, esetleg sík fémlemez (részben) fedés legyen. Műanyag hullámlemez, alumínium trapézlemez, bitumenes zsindely (új épület építése esetén) , hullámpala alkalmazása a melléképületeken is tilos!

6.2 Falusias beépítésű lakóterületek, parti sáv

Paloznak az Ófalun kívül is falusias jellegű lakóterülettel rendelkezik, ahol már beállt, kialakult és folyamatosan fejlődő, napjainkban is változó telektömbökkel egyaránt találkozunk. Új épület építése vagy meglévő épület felújítása, átépítése során a meglévő beépítésekhez való alkalmazkodás az elsődleges építészeti feladat. Az épített környezet mellett, a terület nagy részén az arculat meghatározó része a lejtős jelleg, ezért kiemelt figyelmet kell szentelni a kilátási-rálátási viszonyok és a tájba illeszkedés kérdésére. Az építészeti formálás és anyaghasználat tekintetében a falusias területeken viszonylag szabadságot élveznek az építtetők.

Telepítés

Az utcaképet az épületek elhelyezkedése alapvetően meghatározza. Az épületállomány változatossága ellenére a telepítés utcánként általában azonos és az azonos előkerttel rendelkező épületek sora rendezettséget mutat. Az előkert vonalával illeszkedjünk az utcában kialakult általánoshoz! Ha mégsem alakult ki az utcában egységes előkert, akkor az épület telepítésekor vegyük figyelembe azt is, hogy a szomszédos ingatlan kilátási, rálátási viszonyait lehetőség szerint ne rontsuk!

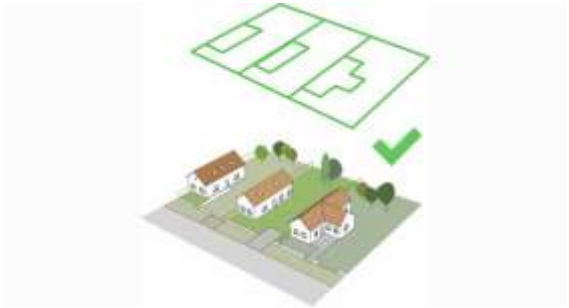

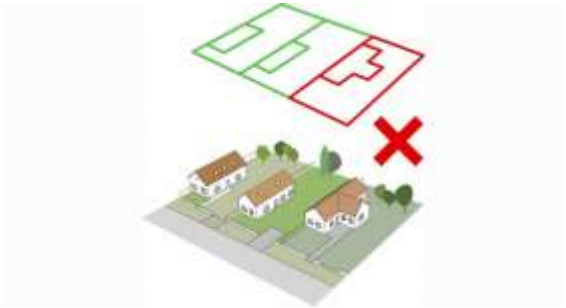

Tetőforma, tetőhajlásszög

A falusias lakó településrészen a klasszikus magastető az általános, de alacsony hajlásszögű tetővel épült házak is előfordulnak. Lapostetős épület a településen nem jellemző. Magastetős kialakítás esetén a hagyományos 30-45° közötti hajlásszöget válasszuk, hogy a hagyományoshoz igazodjunk! Ha egy utcában egységes tetőhajlásszöggel és formával épültek a házak, akkor ehhez igazodni szükséges

Épületmagasság, kilátás-rálátás

Az új épületek magassága se térjen el a településrészen megszokottól! Az egyes épületrészek magasságának megválasztásakor vegyük figyelembe a környező házak kilátási- és rálátási viszonyait, igyekezzük megóvni a már megépült házak panorámáját!

Épülettömeg, tetőforma

A kevesebb néha több! Egyszerű, tiszta formákra, átgondolt és visszafogott épülettömegekre és az ezzel együttjáró egyszerű tetőformákra törekedjünk!

Ablakok, ajtók, nyílások

Az épületek megjelenését és hangulatát a nyílászárók nagyban befolyásolják. A régi épületek felújításánál kövessük a hagyományos ablakosztást, igazodjunk annak karakteréhez! Lehetőség szerint fa vagy fa hatású nyílászárót használjunk! Árnyékolásra zsalugátert alkalmazzunk, redőnyt csak rejtett tokos kivitelben építsünk be!

6.3 Szőlők területe, zártkertek

A lejtőn lefutó szőlősorok látványa, a szőlőtőkék között megbúvó présházak a Balaton-felvidéki táj sajátos elemei. Fontos, hogy a zártkerti területekre ne üdülőterületként, hanem elsősorban szőlő- és gyümölcstermésztésre alkalmas területként tekintsünk, s elsősorban az ehhez kapcsolódó gazdasági épületek jelenjenek meg a tájban.

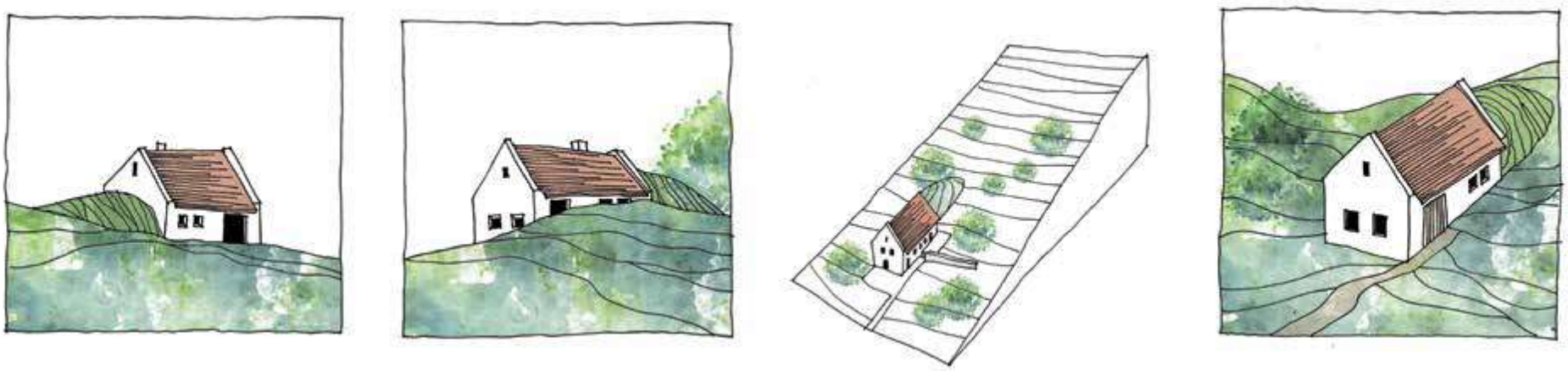

Telepítés

A szőlőhegyek présházai jellemzően a szintvonalra merőlegesen kerültek elhelyezésre, oromfallal a völgy felé fordulva. A feltáruló kedvező látvány érdekében fontos, hogy alapvetően az új épületeket, a meglévő épületek elhelyezési módjához igazodva, szintvonalra merőlegesen helyezzük el! Az épületet úgy helyezzük el, hogy tereprendezésre lehetőség szerint ne legyen szükség! A présházat illesszük a terepre, a pincerészt süllyesszük a térszint alá!

Épülettömegek

A zártkertek tradicionális épületei keskenyek, egy traktusúak, földszintesek voltak. Tanulmányozzuk a régi házak arányait és tömegformálását, s új épület építésekor vagy meglévő épület átépítésekor alkalmazkodjunk hozzájuk!

igen

nem

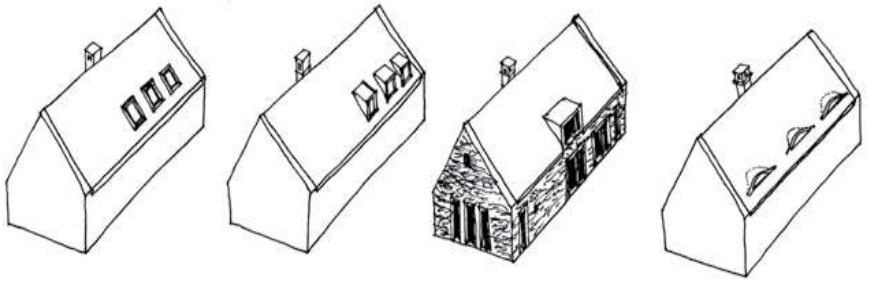

igen

Kerítés

A zártkertek területén kizárólag lábazat nélküli, drótfonatos kerítést, vadvédelmi hálót illetve terméskőből szárazon rakott támfalat és kerítést építsünk!

Tetőhajlásszög és tetőforma

A szőlőhegyek présházai hagyományosan magastetősek, ezért a zártkerti településrészeken kizárólag magastetős épületet építsünk 37° és 42° közötti tetőhajlásszöggel,fő tömegét tekintve lejtő irányú tetőgerinccel. Nád fedés esetén a 42-45°-os tetőhajlásszöget is alkalmazhatunk. A Balaton-felvidék présházai hagyományosan oromfalasak. Ne alkalmazzunk kontyolt tetőt (csonkakonty kivételével) !Tetőtér beépítés esetén a tetőablak formája és mérete legyen mértéktartó, kerüljük a bonyolult, összetett kiemeléseket. Tetőtéri ablakok esetében a tetősík ablak, a négyszögletes kiemelés vagy a harcsaszáj forma támogatható.

37-45 fok közötti hajlásszögű tetőt építsünk!

Anyag- és színhasználat

A fehérre meszelt vakolt felület szép homlokzatot eredményez. Kerüljük a teljes homlokzatot befedő fa burkolat alkalmazását! A vakolt felületek kizárólag fehér vagy szürkével, sárgával tört fehérek legyenek. Alkalmazzunk szalagkeretes festésmódot! A tetőhéjalás természetes anyagú és színű égetettcserép-, azbesztmentes műpala, terméspala- vagy nádfedés legyen. Épületrészek korcolt lemezfedése is támogatható!

7. Mai jó példák

Gazdasági épületek - Szőlőhegy

Lakóházak - Ófalu és falusias lakóterület településrész